

КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ ДЛЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Стаття прагне дати відповідь на запитання: за якими якісними характеристиками має здійснюватись відбір поезії, яка пропонується до вивчення в початковій школі, щоб вона легко сприймалася й легко запам'ятовувалася дітьми, щоб вона була здатна розвивати естетичні смаки, почуття ритму, рими. У дослідженні стверджується, що ритми та мелодика поетичного слова повертають людину до гармонії з собою й довкіллям, якщо це якісна, геніальна поезія, але вона може спотворювати смак, вносити дисгармонію у внутрішній світ дитини. Доведено, що при виборі поетичних творів для учнів початкової школи необхідно дотримуватись таких критеріїв: ритмічність, римування (повні класичні рими), милозвучність, динамічність, емоційність.

Ключові слова: критерії відбору англійської та української поезії; навчання мови в початковій школі; поезія; ритм; мелодія; гармонія.

Постановка проблеми. Ідея наукової розвідки прийшла під час навчання моєї доньки у початковій школі. Дуже часто на уроках навчання читання учням пропонували вивчити напам'ять вірші, і дитина зверталася до мене з проханням допомогти, «начитати вірш», «озвучити», тому що «він не запам'ятовується, він не схожий на вірш, це взагалі не вірш» тощо. Аналогічні проблеми виникали з віршами англійською мовою... Такі нарікання викликали щире непорозуміння, оскільки поезія використовується у початковій школі як один із найефективніших засобів навчання – як предметів мовного циклу, так і інших. Вона має гармонізувати процес навчання, стимулювати його, а не навпаки.

Аналіз підручників із навчання читання українською та англійською мовами сформував думку про невідповідність критеріям ритмічності та мелодійності окремих віршів. Саме тоді й було окреслено ключові пункти дослідження: якими мають бути якісні характеристики поезії, що пропонується до вивчення, щоб вона легко сприймалася, щоб дітям неважко було її

запам'ятати, щоб вона розвивала естетичні смаки, відчуття ритму, рими.

Українським школярам сьогодні потрібно не просто «захопливе читання». Вкрай важливо запропонувати їм тексти про актуальний для них світ, важливі для їхнього віку виклики та корисні інструменти, в тому числі й для самопізнання, психологічної стійкості та формування національної ідентичності. Для покоління, яке зростає в нестабільні часи, у просторі, де навіть дорослі люди потребують підтримки, надійними помічниками стануть твори сучасної вітчизняної літератури. Твори про однолітків, про знайомі дитині ситуації, міста та місця – від творчих людей, які живуть у тому ж світі, що й вони.

Окрім того, активне користування школярами електронними засобами відчутно позначилося на їхньому мовленні. В активному словнику дітей з'явилося багато нових іншомовних слів, виразів. З одного боку, це є ознакою збагачення словникового запасу учнів, з іншого, – спостерігається збіднення, згрубілість, сленговий характер спілкування між дітьми, що значною мірою є наслідком низької питомої ваги читання учнями високохудожніх творів, на зразках яких розвивається мовленнєва культура.

Зазначені чинники обумовили становлення нового типу читача-школяра, якому притаманні переважно прагматичне ставлення до читання («знайти», «здобути» інформацію), слабо виражена особистісна читацька мотивація, потреба в читанні як засобі проведення цікавого дозвілля, задоволення пізнавальних інтересів, тенденції до фрагментарного, поверхового (на рівні фактуальної інформації) сприймання змісту літературних текстів, зниження рівня вмінь самостійно працювати з традиційними дитячими друкованими виданнями (художніми, науково-пізнавальними книжками, довідковою літературою, періодикою).

У більшості сучасних школярів відсутня потреба в повторному читанні (перечитуванні) навчального матеріалу з метою його глибшого засвоєння. Оскільки сьогодні письмові (друковані) тексти, з якими стикаються учні, представлені в різних форматах, постає нагальна потреба спеціального навчання дітей самостійно з ними працювати з метою одержання нової, додаткової

навчально-пізнавальної інформації, її добору, систематизації, розв'язання практичних завдань тощо.

Цей аспект проблеми має знайти ширше відображення в нових навчальних програмах. Зміна медійних пріоритетів, співвідношення користування учнями електронними засобами і традиційними паперовими виданнями не на користь останніх спонукає до пошуку привабливих, цікавих нових навчальних технологій, які б ураховували, задовольняли запити, духовні потреби, пізнавальні інтереси сучасних школярів і стали б впливовим засобом залучення дітей до активної читацької діяльності. Це передусім посилення уваги до формування в учнів позитивних читацьких мотивів, усвідомлення ними значущості читання для особистого розвитку та успішності навчання з усіх шкільних предметів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найчастіше в якості дидактичного матеріалу наводяться тексти, написані авторами підручників. Переважно такі тексти позбавлені експресії, а їх зміст одноманітний. Незважаючи на зацікавленість науковців у ролі художніх текстів при вивченні іноземної мови, ми відмітили недостатню кількість наукових доробків щодо розгляду окресленого явища.

Особливості сприймання дітьми змісту художніх творів розкрито в дослідженнях психологів О. Запорожця, Д. Ельконіна, С. Рубінштейна, П. Якобсона та ін.

Оновлений зміст літературного матеріалу, який різнобічно охоплює сферу інтересів молодших школярів, його емоціогенність, новизна, художнє оформлення, цікаві форми і методи роботи з текстами творів і дитячими книжками з наданням переваги проблемним, творчим завданням мають переконати учнів у тому, що художня література – це особливий вид мистецтва, а читання – особливий, унікальний засіб задоволення пізнавальних інтересів, пізнання світу і самопізнання, національних цінностей і до всіх аспектів міжкультурної комунікації, який не можуть замінити ніякі інші засоби масової культури. Педагоги та методисти впроваджують методику стимулювання мовленнєвої діяльності на різних етапах навчання учнів (Н. Бібік, Н. Богданець-Білоskalенко, М. Вашуленко,

Т. Качак, Г. Коваль, Л. Лужецька, С. Луців, В. Марко, В. Науменко, С. Романюк, О. Савченко, Г. Суржук та ін.) (Бібік, 2019; Лужецька & Луців, 2016; Романюк & Богданець-Білоskalенко, 2016).

Підручники з іноземної мови мають багато цікавого віршованого матеріалу, який доповнений яскравими ілюстраціями. Так, наприклад, автори підручників з англійської мови Л. Калініна, О. Карпюк, М. Ростоцька, І. Самойлюкевич (*Електронні версії підручників*) вклали в свій матеріал багато різноманітних і цікавих віршів. Вони подають віршовані тексти для вивчення нового матеріалу, спеціальні римівки для фізкультурної розминки тощо. Використаний ними фольклорний матеріал є надзвичайно корисним і легким для засвоєння.

Незважаючи на належну розробку теорії і методики навчання читання молодших школярів, за межами наукових інтересів залишається проблема осмислення й переосмислення критеріального апарату відбору поетичних творів для учнів початкових класів.

Мета статті – визначення особливостей віршованої мови як такої, якісних характеристик поезії, що пропонується до вивчення в початковій школі, та критеріїв її відбору.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано загальнонаукові методи – аналізу та синтезу, абстрагування, узагальнення, що дало змогу визначити характерні особливості віршованої мови та критерії відбору поезії, що пропонується молодшим школярам.

Виклад основного матеріалу. На думку фахівців, поезія як вид мистецтва передувала письменництву. Найбільш раннім поетичним текстом, який дійшов до наших днів, є «Епос про Гільгамеша», або поема «Про того, хто бачив усе». Найдавніші поетичні тексти часто походили з народної пісенної традиції, як, наприклад, китайські пісні Ши Цзін, написані в XI-VI ст. до н. е., або з усної епічної традиції, до якої відноситься гомерівський епос («Іліада», «Одіссея»). Ранні епоси склалися у віршованій формі з метою їх кращого запам'ятовування й усного переказу.

Поезія, як один із найдавніших видів мистецтва, походить від природного відчуття ритму, рими: усі наші внутрішні процеси

пов'язані з ритмізацією. Як зазначив Арістотель, ми маємо природний інстинкт до репрезентації, мелодії та ритму і, починаючи з цих інстинктів, люди дуже поступово розвинули їх, поки не створили поезію зі своїх імпровізацій (*Античні поетики: Арістотель. Поетика...*, 2007).

Ритмо-інтонаційні особливості звуковимови вважають джерелом як мови, так і співу. У фольклорі синкретизм вокалу і мови призвів до створення поетичних форм, які спочатку завжди виконувалися з музичним супроводом. Такою постає творчість аедів, бардів, трубадурів, труверів, акінів, кобзарів, які водночас були поетами й музикантами.

Поезія покликана пробудити в дитини почуття захищеності, гармонії, інтуїцію, створити невимушену атмосферу, сприятливу для навчання, так само, як і музика. Поезія особливо важлива в наш час, коли сучасні діти живуть в епоху цифрових технологій. Їм часто не вистачає живих контактів, вони самотні, дуже чутливі, але при цьому не до кінця усвідомлюють свої емоції. Для них процес читання спрямовано не лише на розвиток відповідних навичок, але й стає своєрідною психотерапією, засобом тренування емпатії, коли виникає спільний емоційно-ціннісний простір, а книжкові герої перетворюються на безпечних провідників у стабільний світ. А якщо врахувати те, що всі наші внутрішні процеси пов'язані з ритмізацією, а ритм і рима впливають навіть на рухову активність і відчуття безпеки, то можна зробити висновки про критерії поезії для вивчення в початковій школі.

Вірші, як і музика, мають створювати емоційний фон, вбудовувати дітей у свій ритм. Для гармонійного розвитку дитини ми створюємо «збагачене середовище» – безпечний простір, який стимулюватиме всі канали сприйняття.

У своїй статті Н. Дьяченко (2004) звертає увагу на те, що поетичні твори можуть бути різноманітними і залежать від етапу навчання та мети вчителя, який планує урок (с. 30). За допомогою віршів на уроці можна реалізувати багато завдань із вивчення граматичних, лексичних і фонематичних основ, уміння розуміти і перекладати матеріал. Уроки іноземної мови стають інтегрованими,

різноманітними, змістовними, мотивують і підвищують інтерес учнів до навчання, якщо включають читання віршів.

У початкових класах вивчається багато поетичних творів, але особливе місце займають ліричні вірші. Як показує практика, робота над ними викликає в молодших школярів значні труднощі. Це пояснюється насамперед специфікою лірики як особливого виду художньої літератури. Ліричний вірш передає почуття, переживання, думки автора. У ньому розкривається внутрішній стан ліричного героя, його ставлення до певних подій або явищ дійсності. Щоб повноцінно сприйняти ліричні тексти, учні повинні проїнятися емоційним станом ліричного героя, пережити те, що його хвилює, радує, засмучує. Молодшим школярам це важко, оскільки їхня емоційна сфера розвинена недостатньо, щоб повною мірою співчувати сказаному у вірші. Основним напрямком роботи вчителя під час читання ліричних віршів є розвиток емоційної сфери дитини, досягнення зацікавленого ставлення до твору, що вивчається. Отже, перше завдання, яке має вирішити вчитель під час вивчення ліричних творів, – навчити дітей розуміти поетичний текст.

Друга складність, яка виникає в процесі вивчення ліричних творів, – це сприйняття дітьми образності тексту. Таке сприйняття потребує певного рівня поетичного розвитку дитини, але, як показує практика, образність поетичного вираження думок не завжди доступна молодшим школярам. Адже форма і зміст однакові, а вибір і використання тих чи інших виражальних засобів відповідає задуму поета. Аналіз ліричного вірша передбачає вирішення таких завдань: а) допомогти школярам зрозуміти зміст твору; б) поглибити й розширити зорові уявлення, які виникають в учнів під час читання віршів. У жодному разі не можна нехтувати останнім напрямком роботи над текстом, адже в результаті аналізу образних засобів діти усвідомлюють особливу виразність, красу, емоційність поетичного слова. Щоб навчити дітей розуміти образність ліричного вірша, відчувати естетичне задоволення від вдало підбраного автором слова, вчитель може використати прийом, сутність якого полягає в заміні авторського слова чи вислову іншим, близьким за значенням (синонімом),

щоб учень на основі зіставлення усвідомив особливу виразність, красу, емоційність поетичного тексту.

Третьою трудністю роботи над ліричним твором є вибір прийомів розвитку мовлення дітей на основі змісту вірша. Відомо, що ліричні твори не переказуються. Замість перекладу для розвитку мовлення і розвитку внутрішнього «бачення», тобто зорових уявлень на основі прочитаного, використовується прийом словесної та музичної ілюстрації тексту. Цим видам роботи може передувати розгляд ілюстрацій. Учитель каже: «Погляньте на ілюстрацію до цього вірша. Чи можна віднести її до всього твору чи до якоїсь його частини? Що зобразив художник на картині? Що він намалював у центрі картини? Які кольори обрав художник для своєї картини? Який настрій вони створюють? Опиши картину, використовуючи рядки з вірша». Під час словесного малювання, тобто відтворення картини за допомогою слів, текст вірша розбивається на мікрокартинки, які слід читати, уточнюючи в процесі читання значення кожної. Діти читають кожну строфу і за допомогою вчителя, який керує їхньою уявою, відтворюють словесні малюнки.

Помилка багатьох учнів полягає в тому, що вони замінюють статичне зображення динамічним і поєднують кілька в одній картинці. У такий спосіб словесне малювання замінюється переказом, а це неприпустимо при вивченні ліричних творів. Музична ілюстрація в шкільній практиці, на жаль, використовується вкрай рідко. Однак це дуже цікавий і корисний вид роботи, здатний викликати сильний емоційний заряд, а емоційність уроку читання, як відомо, надзвичайно важлива для повноцінного розуміння тексту. Музична ілюстрація – добірка «музичних картинок» до вірша. Учитель також може, прослухавши два уривки з музичних творів, запитати учнів, який із них більше відповідає прочитаному віршу. Варто поговорити з дітьми про те, які почуття викликає в них музика, який у неї характер і настрої.

Четверта складність виникає під час роботи над виразністю читання. Річ у тім, що виразність читання виявляє ступінь розуміння учнем того, що читає, а з іншого боку, – піднімає розуміння на вищий рівень. Тому під час вивчення ліричних творів велике значення для розуміння їх змісту, проникнення в

образну тканину поетичної мови має виразне читання. Практика показує, що сам по собі аналіз не забезпечує виразного читання поезії учнями. Звідси випливає необхідність спеціальної роботи над виразним читанням ліричних текстів. Над якими засобами виразного читання має працювати вчитель? Найперше це техніка мовлення, тобто мелодійне підвищення і пониження голосу. Саме мелодичні зміни роблять прочитання ліричних творів яскравим і виразним. Під час розвитку думки голос підвищується, при завершенні – знижується. Крапка означає кінець думки, вимагаючи зниження голосу. Роботу над мелодикою мови, як і над іншими виражальними засобами, можна включити до аналізу ліричного твору (Як його читати?). Але недостатньо працювати лише над ліричними віршами, які містяться в підручниках. Необхідно використовувати додатковий матеріал – невеликі вірші, які діти легко заучують напам'ять.

Поезія має такі унікальні ознаки, як:

1. **Ритм**. Порівнювати вірш із прозою можна починати з ритму. У віршах обов'язково присутній яскраво виражений ритм, а в прозі він не явний, прихований, не завжди відчувається. Ритмічну складову вірша відчуває навіть несподіваний читач, задає певну тональність і настрій при читанні. У прозі ритм виражений значно слабше, він не такий нав'язливий і не так сильно впливає на читача.

2. **Рима**. У віршах зазвичай є рима, хоча і не завжди, але головна відмінність прози в тому, що в ній цього римування немає. Рима є відмінною рисою вірша, незалежно від окремих форм без неї, а в прозі рима може використовуватися тільки як віршовані вставні слова.

3. **Порівняння**. У віршах головна думка викладена в стислій формі, яка часто завуальована символікою, метафорами, порівняннями. Використовуються персоніфікація, уособлення, оксюмори та інші літературні прийоми. Проза також застосовує їх, але в більш розширеній формі, вона більш описова та інформативна.

4. **Строфи** – група рядків у вірші; вірш. Сама форма написання віршів тяжіє до рівних коротких відрізків. Проза

написана послідовно, широко і не зосереджена на коротких реченнях.

5. **Лінії.** Рядки є основними одиницями у вірші. Може бути або не бути повним реченням. Розрізняється по довжині. Треба також враховувати, що на етапі навчання грамоти більшість учнів почне знайомитися з усною формою віршування, тому особливо важливо при виборі творів звертати увагу на дотримання таких класичних критеріїв поетичних творів:

1. **Ритмічність.**

2. **Римування (повні класичні рими).**

3. **Милозвучність.**

4. **Динамічність.**

5. **Емоційність.**

На нашу думку, не варто уникати класичних творів, якість яких перевірена часом, зокрема численних зразків українського та англійського фольклору, які, як камінці в морі, шліфувалися роками й поколіннями й набували ідеальної форми для прослуховування. Можна використовувати авторську поезію, як класичну, так і сучасну, але необхідно враховувати її відповідність зазначеним критеріям жанру. Ось кілька прикладів віршів і рим, які, на нашу думку, відповідають цим критеріям.

Все навколо зеленіє,
Річка ллється і шумить.
Тихо, тихо вітер віє
І з травою гомонить.
Як тут всидіти у хаті,
Коли все живе, цвіте,
Скрізь дзвенять пташки крилаті,
Сяє сонце золоте...
«Швидше, мамо, черевички!
Глянь, як весело в саду!
Ти не бійся – до кринички
Я і сам не підйду». (Олександр Олесь)

Здивовані квіти

Сю ніч зорі чомусь колючі,
Як налякані їжачки.
Сю ніч сойка кричала в кручі,
Сю ніч ворон сказав: «Апчхи!»
Сю ніч квітка питала квітку:

– Що ж це робиться, поясни?
Тільки вчора було ще влітку,
А сьогодні вже восени! (Ліна Костенко)

Висновки і перспективи подальших досліджень. Ритми і мелодика поетичного слова повертають людину в первісний стан гармонії з собою і навколишнім світом, якщо це якісна, геніальна поезія. Але вона може спотворити смак, внести дисгармонію в душевний стан дорослого, а дитини тим паче, оскільки діти чутливіші до впливів зовнішнього середовища. Тому надзвичайно важливо, яку саме поезію ми пропонуємо молодшим школярам.

Задля полегшення сприймання поезії учнями початкової школи варто при виборі творів звертати увагу на дотримання таких класичних критеріїв, як: ритмічність, римування (повні класичні рими), милозвучність, динамічність, емоційність.

Зазначимо, що це була лише пробна розвідка, вступ до майбутніх досліджень. Необхідна подальша детальна розробка критеріїв поезії для початкової школи. Наступним напрямком можуть бути творчі роботи з написання віршів обома мовами (бінарні уроки з можливістю порівняння граматики, лексики, особливостей поетичної форми). Доцільно розглянути нові форми і методи використання віршів у навчанні англійської мови, зумовлені новими характеристиками сучасних молодших школярів, зокрема знання великої кількості іншомовних слів і виразів з Інтернету, вільне орієнтування в технічних засобах.

Список використаної літератури

- Античні поетики: Арістотель. Поетика. Псевдо-Лонгін. Про високе. Горацій. Про поетичне мистецтво.* (2007). Київ: Грамота. (Бібліотека античної літератури).
- Бібік Н. (Ред.). (2019). *Нова українська школа: поради для вчителя.* Київ: Літера ЛТД.
- Гебель, С. (2009). Використання пісні під час уроків іноземної мови. *Іноземні мови у шкільництві*, 5, 28-31.
- Дьяченко, Н. П. (2004). Вірші, римування та пісні як засіб підвищення ефективності уроку англійської мови. *Педагогічний вісник*, 3, 30-33.
- Електронні версії підручників.* Інститут модернізації змісту освіти. Взято з <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/elektronni-versiyi-pidruchnikiv/>
- Живі письменники. Батькам: посібник.* Взято з <https://nus.org.ua/posibnyk-zhyviryusmennyku-batkam/>
- Лужецька, Л., Луців, С. (2016) *Методика викладання української мови. Навчання грамоти: матеріали для практичних занять і самостійної роботи: навчально-методичний посібник.* Дрогобич: РВВ ДДПУ імені Івана Франка.
- Особливості вивчення ліричних творів на уроках українського читання в початкових класах.* Взято з <http://studentam.net.ua/content/view/7508/97/>

Романюк, С., Богданець-Білокаленко, Н. (2016). Методика роботи над літературним твором з молодшими школярами. *Рідна мова: освітній кварталник Українського вчительського товариства у Польщі*, 25, 54-64.

Формування змісту літературного читання молодших школярів: сучасний вимір. Взято з lib.iitta.gov.ua/7964/1/Читанняdoc.pdf

Helen Mort. *The poetry archive*. Retrieved from: <https://poetryarchive.org/poet/helen-mort/>

Yuliia Styrkina

SELECTION CRITERIA OF ENGLISH AND UKRAINIAN POETRY FOR PRIMARY SCHOOL STUDENTS

The article is keen on answering the question: what should be the quality characteristics of the poetry offered for study in primary school, so that it could be easily perceived, so that it could be easy for children to remember, and so that it could be able to develop aesthetic tastes, a sense of rhythm, and rhymes.

The article stresses that poetry is designed to evoke a sense of security, harmony, and detachment in a child, to awaken intuition, and to create a relaxed atmosphere conducive to learning, just like music. The author states that poetry is especially important in our time when today's children live in the age of digital technologies. They often lack live contacts, they are lonely and very sensitive, but at the same time, they are not fully aware of their emotions. Reading poetry for them becomes not only the development of skills, but also psychotherapy, and empathy training, when a common emotional and valuable space is created, and book characters turn into safe guides to a stable world. And if to take into account the fact that all our internal processes are related to rhythmization, and rhythm and rhyme affect even motor activity and a sense of security, then we can conclude the necessity of forming criteria of poetry for study in elementary school.

The research states that the rhythms and melody of the poetic word return a person to the original state of harmony with himself and the surrounding world if it is a quality, genius poetry, but it can also distort the taste, bring disharmony to the state of mind of both an adult and a child - a child even more, since children are more sensitive to the effects of the external environment. Therefore, it is extremely important what kind of poetry we offer to the attention of an individual undergoing the process of formation.

Keywords: *criteria of English and Ukrainian poetry; primary school language teaching; poetry; rhythm; melody; harmony.*

References

Antychni poetyky: Aristotel. Poetyka. Psevdo-Lonhin. Pro vysoke. Horatsii. Pro poetychne mystetstvo [Ancient poets: Aristotle. Poetics. Pseudo-Longinus. About high. Horace. About poetic art]. (2007). Kyiv: Hramota [in Ukrainian].

Bibik, N. (Ed.). (2019). *Nova ukrainska shkola [New Ukrainian school]: poradnyk dlia vchytelia*. Kyiv: Litera LTD [in Ukrainian].

Diachenko, N. P. (2004). Virshi, rymuvannia ta pisni yak zasib pidvyshchennia efektyvnosti uroku anhliiskoi movy [Poems, rhymes and songs as a means of increasing the effectiveness of the English language lesson]. *Pedahohichniy visnyk*, 3, 30-33 [in Ukrainian].

Elektronni versii pidruchnykiv [Electronic versions of textbooks]. Instytut modernizatsii zmistu osvity. Retrieved from <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/elektronni-versiyi-pidruchnykiv/> [in Ukrainian].

Formuvannia zmistu literaturnoho chytannia molodshykh shkolariv: suchasnyi vymir. [Formation of the content of literary reading of younger schoolchildren: modern dimension]. Retrieved from lib.iitta.gov.ua/7964/1/Chytanniadoc.pdf [in Ukrainian].

- Hebel, S. F. (2009). Vykorystannia pisni pid chas urokiv inozemnoi movy [Using a song during foreign language lessons]. *Inozemni movy u shkilnytstvi [Foreign languages in school education]*, 5, 28-31 [in Ukrainian].
- Helen Mort. *The poetry archive*. Retrieved from <https://poetryarchive.org/poet/helen-mort/> [in English].
- Luzhetska, L., Lutsiv, S. (2016). *Metodyka vykladannia ukrainskoi movy Navchannia hramoty [Methodology of teaching the Ukrainian language. Teaching literacy]: materialy dlia praktychnykh zaniat i samostiinoi roboty: navchalno-metodychnyi posibnyk*. Drohobych: RVV DDPU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
- Osoblyvosti vyvchennia lirychnykh tvoriv na urokakh ukrainskoho chytannia v pochatkovykh klasakh. [Peculiarities of studying lyrical works in Ukrainian reading lessons in primary grades]*. Retrieved from <http://studentam.net.ua/content/view/7508/97/> [in Ukrainian].
- Romaniuk, S., & Bohdanets-Biloskalenko, N. *Metodyka roboty nad literaturnym tvorom z molodshymy shkoliaramy. [Methodology of working on a literary work with younger schoolchildren]*. *Ridna mova [Native language]: osvittii kvartalnyk Ukrainskoho vchytelskoho tovarystva u Polshchi*, 25, 54-64 [in Ukrainian].
- Zhyvi pysmennyky. Batkam [Living writers. To parents]: posibnyk*. Retrieved from <https://nus.org.ua/posibnyk-zhyvi-pysmennyky-batkam/> [in Ukrainian].

Одержано 12.04.2023 р.